

УДК. 378(73) + 378(410)

**ЧИЧУК Антоніна Петрівна,**

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри  
дошкільної освіти,  
Черкаський національний університет імені Богдана  
Хмельницького  
e-mail: Toniabida@ukr.net

## **ЗМІСТ ПІДГОТОВКИ УЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ У ВЕЛИКІЙ БРИТАНІЇ Й США**

*У процесі аналізу змісту підготовки учителя початкової школи Великої Британії й США з'ясовано, що: система підготовки майбутніх учителів початкової школи у Великій Британії характеризується:*

- розробленою моделлю спеціаліста-фахівця, в основу якої покладено принципи: науковості, гуманізму, демократизму, поступовості, безперервності, незалежності від політичних партій;*
- удосконаленням структури ВНЗ, терміну та змісту підготовки вчителя початкової школи;*
- присудженням навчальних ступенів;*
- значною варіативністю змісту освіти, який сприяє здійсненню підготовки вчителя початкової школи до екологічного виховання учнів по регіонах.*

*Характерною рисою американської освіти є включення до університетського викладання проблем світової культури, дискусій на морально-етичні й політичні теми, вироблення й відстоювання своєї власної точки зору. Диференціація вважається сильною стороною вищої школи США.*

*Відбір змісту навчання здійснюється за цільовою спрямованістю: від загальних вимог американського суспільства – до завдань системи вищої освіти, від них – до цілей певного коледжу чи-то університету і, далі, до загальних цілей навчальних програм і конкретного курсу.*

*Прерогативо університетів і коледжів США як результат децентралізації є самостійне формування змісту вищої освіти.*

**Ключові слова:** *система підготовки майбутніх учителів, початкова школа, Велика Британія, США, зміст професійно-педагогічної підготовки учителів початкової школи.*

**Постановка проблеми.** Особливістю управління якістю освіти являє собою стандартизація педагогічної освіти, яка проявляється переважно у децентралізованих державах, таких як Велика Британія та США, де необхідні єдині загальнонаціональні вимоги [1, с. 58].

**Метою статті** є аналіз фахової підготовки учителя початкової школи Великої Британії й США.

**Виклад основного матеріалу.** Сучасний розвиток англійської освітньої системи визначається законодавчо-нормативною базою. До неї належать: «Закон про реформу освіти»; «Закон про стандартизацію шкільної освіти»; «Закон про подальшу та вищу освіту» (1992); «Закон про педагогічну та вищу освіту» (1998); «Закон про умови праці та заробітну плату вчителів» (2002) та ін.

Система освіти Великої Британії включає: навчальні заклади дошкільної освіти і виховання для дітей від 3 до 5 років; початкові школи, де навчаються діти від 5 до 11 років (1-6 класи); середні школи (7–11 класи), в яких навчаються діти до 16 років. Після закінчення загальної середньої школи діти можуть продовжити навчання у 12–13 класах старшої середньої школи і у 18 років вступити до університету. Тривалість навчання у ВНЗ залежить від рівня обраної освітньої програми: перший рівень – бакалавріат – 3 роки, другий рівень – магістратура – 1 рік і третій рівень – докторантура – 2 роки.

Результатами участі в TIMSS-2003 є: 8 клас, математика – 18-е місце, природничі науки – 7-е місце (серед 46 країн); 4 клас, математика – 10-е місце, природничі науки – 5-е місце (серед 25 країн). Країна також бере участь у міжнародних порівняннях якості мовної природничо-наукової, та математичної грамотності PISA. Згідно з результатами цих акцій 15-річні учні Великої Британії посіли 7-е, 4-е та 8-е місця серед 31 країни. Усі показники є

вищими за середній рівень у країнах – членах ОЕСР [2, с. 76–77]. Варто підкреслити, що у досягненні цих результатів велике значення надається навчанням з першого класу, а звідси і підготовці висококваліфікованого учителя початкової школи.

Управління освітою здійснюється з великою долею автономності у кожному адміністративно-територіальному окрузі – Англії, Уельсі, Шотландії, Північній Ірландії.

Інтенсивні реформи освітньої сфери розпочалися з прийняттям Закону про реформування освіти у 1988 р. і були обумовлені стурбованістю правлячих кіл зниженням конкурентоспроможності країни у порівнянні з іншими державами, що прямо пов'язувалося з недостатньо високим освітнім потенціалом населення. Провідними напрямками реформування освіти в сучасних умовах є: підтримка раннього розвитку дитини; деталізація та вдосконалення стратегій розвитку мовної та численної грамотності; розвиток якісного менеджменту педагогічного процесу; розвиток спроможності навчальних закладів успішно втілювати інновації; підвищення рівня автономності на якості діяльності шкіл; сприяння гнучкому реагуванню освітньої системи сучасним глобалізаційним процесам; набуття працівниками освіти глобального мислення, засобами чого є розширення міжнародних обмінів та стажування педагогічного персоналу; розвиток різних форм соціального партнерства між державними та приватними секторами в освіті; створення соціальних коаліцій у досягненні високих освітніх стандартів та реалізації радикальних реформ [2, с. 76–77].

Система підготовки майбутніх учителів початкової школи у Великій Британії характеризується:

- розробленою моделлю спеціаліста-фахівця, в основу якої покладено принципи: науковості, гуманізму, демократизму, поступовості, безперервності, незалежності від політичних партій;
- удосконаленням структури ВНЗ, терміну та змісту підготовки вчителя початкової школи;
- присудженням навчальних ступенів;
- значною варіативністю змісту освіти, який сприяє здійсненню підготовки вчителя початкової школи до екологічного виховання учнів по регіонах [3, с. 84].

Особливістю змісту професійно-педагогічної підготовки учителів початкової школи на педагогічних відділеннях університетів у Великій Британії є відсутність навчальної літератури з педагогіки. Студенти слухають лекції професорів і самостійно вивчають рекомендовану їм наукову літературу [4, с. 104].

У деяких ВНЗ Великої Британії програми загально педагогічної підготовки майбутніх учителів початкової школи значно скорочені, в інших – більш солідні, але в національних програмах підготовки вчителів початкової школи теоретичним аспектам достатньої уваги не приділяється. Очевидно, це пов'язано з тим, що педагогіка як наука у Великій Британії недооцінюється, що сприяє безсистемному викладанню професійно-педагогічних дисциплін, не перетворюючи їх у фундамент практичної діяльності вчителя. До того ж, на думку британських учених, оволодіваючи глибокими знаннями з педагогіки і психології, професійна діяльність учителя початкової школи буде мати характер ремісника, коли він буде застосовувати засвоєні ним прийоми, не здійснюючи пошуку нового і не відчуваючи потреби в їх осмисленні [4, с. 117–118].

Встановлюючи відміни між програмами підготовки вчителя початкової школи, можна заключити, яким напрямкам дається перевага в певних навчальних закладах: чи-то практичним заняттям із студентами, чи-то упор робиться на оволодіння студентами спеціальними знаннями, чи на загальну наукову підготовку. Аналіз літературних джерел вітчизняних і зарубіжних авторів свідчить, що незважаючи на різноманітність навчальних програм, окремі компоненти в них залишаються спільними:

- загальнонаукова підготовка – гуманітарні, природничі, соціальні, фізико-математичні науки;
- спеціальна підготовка – поглиблене вивчення навчальних курсів, що складають основу спеціальності;

– професійна – загальнопедагогічна й методична підготовка, яка включає вивчення теоретичних дисциплін та педагогічну практику [5, с. 80].

Проаналізуємо підготовку вчителя початкової школи США. У процесі проведеного дослідження встановлено, що зміст навчання у ВНЗ США, де готують учителя початкової школи, визначається принципом диференціації, що характеризує значні відміни у змісті вищої освіти за обсягом, структурою і якістю, а також принципом індивідуалізації, який передбачає створення індивідуальної навчальної програми за інтересами, яка забезпечує:

- стимулювання зусиль студента, бо їм представлена можливість вибору;
- врахування здібностей студента;
- конкуренцію між курсами, увагу до них студента;
- підвищує рівень підготовки майбутніх учителів початкової школи;
- розробку вимог і критеріїв контролю засвоєння матеріалу за кожним курсом

[1, с. 145].

Індивідуалізація навчання передбачає також використання елективних навчальних курсів. В американських ВНЗ найбільш популярними є два види елективних навчальних курсів:

- одні вибираються із певного набору курсів відповідно до спеціалізації (вони мають бути узгоджені з викладачем, альтернативні);
- інші студент обирає сам згідно із своїми планами, інтересами (факультативні).

Використання елективних курсів дозволяє здійснювати підготовку фахівця більш цілеспрямовано.

При виборі курсів студент має враховувати, що курси, які пропонуються коледжами або ВНЗ, поділяються на групи:

- для першокурсників;
- для другокурсників;
- «розвиваючі» (developmental).

Проте, студенту дозволяється додати деякі факультативні дисципліни до свого особистого навчального плану чи то дещо змінити порядок проходження певних курсів. В основному, при виборі дисциплін потрібно дотримуватися курсів, рекомендованих коледжем (ВНЗ), а також терміну їх проведення [6, с. 168–170].

Зміст навчання визначається також принципом міждисциплінарного підходу до навчання (переважно в межах загальноосвітніх курсів та у випускних міждисциплінарних роботах).

За даними Н. Лізунової, перехід до вивчення міжпредметних програм професійної підготовки фахівця початкової школи дозволяє розширити кругозір студентів, виробити в них навички використання одержаних знань в різних сферах наукової й прикладної діяльності, сприяє формуванню вмінь самостійної роботи [6, с. 180–181].

Характерною рисою американської освіти є включення до університетського викладання, як зазначає П. Формен, проблем світової культури, дискусій на морально-етичні й політичні теми, вироблення й відстоювання своєї власної точки зору [6, с.181; 7].

Диференціація вважається сильною стороною вищої школи США [6, с. 160].

Відбір змісту навчання здійснюється за цільовою спрямованістю: від загальних вимог американського суспільства – до завдань системи вищої освіти, від них – до цілей певного коледжу чи-то університету і, далі, до загальних цілей навчальних програм і конкретного курсу [6, с. 181]. – ВНЗ розробляють свої власні спеціальні курси навчання, навчальні програми, підручники.

Порядок вивчення й повнота охоплення змісту курсів значно відрізняється в різних ВНЗ США, в чому й проявляється автономність американських коледжів та університетів, їх право самостійно ставити перед собою конкретні цілі навчання, що дозволяє ВНЗ швидко пристосовуватися до вимог щодо підготовки фахівців відповідно до напрямів науково-технічного прогресу і зрушення в економіці, що постійно змінюються, та творчо підходити до пошуку шляхів їх реалізації [6, с. 155].

Прерогативо університетів та коледжів як результат децентралізації є самостійне формування змісту вищої освіти [6, с. 57].

Децентралізована система управління вищою освітою, висока ступінь автономії ВНЗ у визначенні цілей навчання, виборі навчальних програм дає можливість створювати в американських коледжах і університетах атмосферу творчого пошуку ефективних форм, методів і змісту навчання із урахуванням місцевих факторів [6, с. 116].

Не дивлячись на різноманіття різних інструкцій в американських ВНЗ, можна виділити окремі загальні риси у формуванні змісту навчання в коледжах та університетах США:

- трьохкомпонентна структура навчальних програм. Це – 1) цикл загальноосвітніх дисциплін (General Studies; General Education), 2) курси спеціалізації (основний – та – jог та другорядний - minor), 3) дисципліни за вибором студентів (electives);

- загальна направленість змісту навчання на формування якостей особистості: творчість, критичне мислення, мотивація, незалежність, що сприяє набуванню фундаменту неперервної освіти й посилює здатність до самоуправління [8; 6, с. 138–139];

- цілі спеціальної підготовки педагогів початкової школи обумовлені соціально-економічними потребами країни, можливостями кожного ВНЗ, цілями студента; ВНЗ розробляють свої власні курси навчання та навчальні програми [6, с. 185];

- американські університети й коледжі націлені на передачу в академічній формі не просто знань, але й світових культурних систем, різних точок зору на етичні проблеми [7, с. 27–36; 6, с. 140].

До загальноосвітньої підготовки вчителя початкової школи підбирається конкретний зміст навчання, що призначається переважно для розвитку загальнопізнавальних умінь, цінностей, які необхідні для формування необхідних якостей особистостей. Так, у зв'язку з тим, що основною ціллю навчання у чотирирічному коледжі гуманітарних і природничих наук у Стоунхілле (штат Массачусетс) є інтелектуальний, до змісту загальноосвітньої підготовки передбачено предмети: філософія, соціальні дисципліни (бізнес і управління, освіта, грамотність, економічні принципи, світова цивілізація, американська нація, жінки в сучасному світі, справедливість, кризи, конфлікти), література, мистецтво, мови, наукові дослідження, логіка, математика, культура, природничі науки, людина, фізичні науки.

Навчаючись у College of Liberal Arts University of Minnesota студенти в процесі проходження загальноосвітніх дисциплін вивчають дисципліни:

- мову, логіку, математику, на вивчення яких упродовж двох курсів студенти можуть одержати 8-10 залікових одиниць;

- фізичний та біологічний світ (студенти одержують затри курси 12–15 з. од.);

- людина й суспільство (історичне вивчення суспільств і культур, вивчення соціального, морального, філософського, релігійного мислення (16–20 з. од. за 4 курси);

- вивчення літератури, мистецтва, прийомів критики (12–15 з. од. за три курси) [6, с. 143–144].

Отже, за курс загальноосвітніх дисциплін студент має заробити як мінімум 48 з. од. (University of Minnesota Bulletin 1986–88).

Слід зазначити, що загальноосвітні дисципліни у чотирирічних коледжах і університетах являють собою основу гуманітарної освіти, слугують інтелектуальному, соціальному й моральному розвитку студентів та орієнтовані на їхній інтерес та здібності [9; 6, с. 146]. Як зазначає Н. Лізунова, різнобічна загальноосвітня підготовка американських студентів дозволяє їм без утрати залікових одиниць перейти з однієї програми на другу.

У США на вивчення загальноосвітніх предметів відводиться 32–50% навчального навантаження; блок спеціальних дисциплін становить 30–50% (це курси із фаху ввідні для студентів I, II, III років навчання і курси підвищеної складності. Розділ навчальних предметів за вибором включає 20–30 курсів) [1, с. 145].

Аналіз навчальних курсів у різних типах коледжів та університетів, які готують вчителя початкової школи свідчить, що зміст спеціальної підготовки залежить від цілей, які ставлять перед собою майбутні фахівці. Слід зазначити, що відповідно до інструкцій ВНЗ

кожен студент, використовуючи офіційний каталог вищого навчального закладу самостійно (під керівництвом куратора - викладача) складає свій власний план згідно із своїми інтересами, та майбутнього трудовою діяльністю (наприклад, чи він буде готуватися до наукової, чи до практичної діяльності) [6, с. 162].

Основою спеціальної підготовки студентів є навчання літературній англійській мові, риториці, критичному мисленню, етиці, розумінню і оцінці світової культури, науковим методам тощо [6, с. 147].

Одним із найважливіших факторів, що сприяє, як зазначає Т. Тартарашвілі, створенню й підтримці на високому рівні науково-технічного й соціального потенціалу будь-якої країни, - налагоджена система пошуку й навчання обдарованих людей, тобто формування тієї інтелектуальної еліти, яка, по суті, задає темп розвитку науки, культури, економіки, визначає ефективність такого розвитку. Якщо суспільство в цілому і всі його структури зацікавлені в появі обдарованих людей, талановитих фахівців і в їх плідному використанні, підкреслює вчений, - таке суспільство здорове.

У багатьох американських коледжах та університетах для здібних студентів, майбутніх учителів початкової школи, створені спеціальні навчальні програми (Honors Programs), за якими вони навчаються, починаючи з другого або третього року навчання [6, с. 177]. Для зарахування на таку програму студентам необхідно набрати 63 з. од., з них 39 з. од. із психології, включаючи історію психології та дослідницький семінар аспірантського рівня, та 24 з. од. - з математики, обчислювальної техніки, біології, хімії, фізики, соціології, антропології. Додатково необхідно представити спеціальну курсову роботу (a senior honors thesis), затверджену комітетом по роботі із здібними студентами (the Departmental Honors Committee).

Деякі ВНЗ США, наприклад, Каліфорнійський державний університет у Лонг-Біч, пропонують різні варіанти навчальної програми для обдарованих учнів (University Scholars Program):

- загальну (General Honors);
- спеціалізацію або міждисциплінарну спеціалізацію (Honors in the Major or in a Special Interdisciplinary Major);
- комбіновану.

Перший варіант представлено ретельно відібраними загальноосвітніми курсами й мультидисциплінарними семінарами (multidisciplinary seminars) для здібних студентів. Загальна програма націлена на максимально інтелектуальний розвиток кращих учнів, на стимуляцію «вільної ініціативи й енергійності».

Другий і третій варіанти, що являють собою поєднання певних загальноосвітніх та спеціальних дисциплін або особливі міжпредметні курси, спрямовані на задоволення різноманітних професійних цілей і потреб обдарованих студентів, яким читається курс «Різні точки зору», в якому звертається увага на різні аналітичні й критичні підходи, що спрямовують до оригінального й творчого мислення. На прикладі цього курсу особливо чітко прослідковується реалізація експресивних, тобто виразних цілей, заданих на мові проблемних ситуацій, що вимагають неординарного розв'язку. Обдарованих студентів знайомлять із процесом формування вмінь:

- обміном поглядів у дискусії;
- підготовки аналітичних нарисів і їх усної презентації;
- екстенсивного вивчення експліцитних, тобто відкрито виражених моделей і прийомів міркувань;
- концептуалізації дослідницьких проблем.

Міждисциплінарний курс «Синтез» (Synthesis) розкриває учням особливості розвитку інтелекту; розглядає, як різні предмети впливають на розвиток природи людини і її місце у світі. В цьому курсі досліджуються джерела сучасного інтелекту в літературі, філософії, політиці, а також у соціоекономічних, психологічних, біологічних і фізичних науках.

Отже, система підготовки обдарованої молоді у США забезпечується спеціальною діяльністю коледжів та університетів при підготовці вчителя початкової школи. ВНЗ

заохочують кращих студентів: залучають їх до наукової роботи, навчають за спеціальними програмами підвищеного рівня, присуджують почесну ступінь, дають можливість подальшого навчання, рекомендують на роботу [6, с. 64, 177–79].

**Висновок.** Отже, бачимо, що проблема змісту навчання займає центральне місце у підготовці педагога у Великій Британії й США. Вона являє собою предмет уваги з боку керівництва вищої освіти, професійних асоціацій, викладачів-практиків коледжів та університетів, педагогів-теоретиків, що прогнозують склад змісту навчання та вивчають характер його взаємодії з усіма компонентами навчально-виховного процесу.

**Перспективи подальших розвідок із напрямку.** Розробити і впровадити у навчальний процес навчально-методичний комплекс, до складу якого мають увійти спецкурс та посібники для студентів ВНЗ та слухачів курсів підвищення кваліфікації вчителів початкової школи, що сприятимуть вдосконаленню підготовки вчителя в Україні.

#### Список використаних джерел

1. Широкова М.В. Ведущие тенденции управления качеством педагогического образования в США: дис. ... канд. пед. наук / М.В. Широкова. – Белгород, 2010. – 165 с.
2. Сбруева А.А. Сполучені Штати Америки (США) / А.А. Сбруева // Енциклопедія освіти / FGY України; головний ред. В.Г. Кремень. – Київ : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
3. Кучай Т.П. Система професійної підготовки вчителів початкових класів до морально-етичного виховання учнів в університетах Японії : монографія / Т.П. Кучай ; за ред. Н.Г. Ничкало. – Черкаси : Чабаненко Ю.А., 2014. – 584 с.
4. Зискин К. Е. Профессионально-педагогическая подготовка учителей средней школы на педагогических отделениях университетов Великобритании во второй половине XX в. : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / К. Е. Зискин. – М., 2002. – 157 с.
5. Андреева Г.Б. Подготовка, адаптация и повышение квалификации сельских учителей: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Г.Б. Андреева. – М., 2000. – 154 с.
6. Лизунова Н.М. Теория и практика отбора содержания обучения в высшей школе США: дис. ... канд. пед. наук / Н.М. Лизунова. – М., 1990. – 190 с.
7. Формен П. Ваш пример впечатляет / П. Формен // Вестник высшей школы. – 1989. – № 7. – С. 27–36.
8. California State University, Long Beach Bulletin 1987-1988. Undergraduate and Graduate Catalog. 1988. V. 40. No 5. – 494 p.
9. Stonehill College Easton, Mass., Y XIX, 1988. – 102 p.

#### References

1. Shirokova, M.V. (2010). Leading quality management trend of teacher education and the US. (Ph.D Dissertation). Belgorod. (in Rus.).
2. Sbruyeva, A.A. (2008). United States (US). Encyclopedia of Education. Kyiv: Yurinkom Inter. (in Ukr.).
3. Kuchai, T.P. (2014). System of training primary school teachers to moral and ethical education of students at universities in Japan: monograph. In N.G. Nychkalo (Ed.). Cherkasy: Chabanenko Y.A. publishing.
4. Ziskin, K.E. (2002). Professional-pedagogical preparation of secondary school teachers on pedagogical branches of universities in the UK in the second half of the twentieth century. (Ph.D Dissertation). Moscow. (in Rus.).
5. Andreeva, G. (2000). Preparation, adaptation and training of rural teachers. (Ph.D Dissertation). Moscow. (in Rus.).
6. Lizunova, N. (1990). Theory and practice of selection of training content in the US higher education. (Ph.D Dissertation). Moscow. (in Rus.).
7. Foreman, P.A. (1989). Your impressive example. *Bulletin of higher education*, 7, 27–36. (in Rus.).
8. California State University, Long Beach Bulletin 1987-1988. Undergraduate and Graduate Catalog. 1988. V. 40. No 5. – 494 p.
9. Stonehill College Easton, Mass., Y XIX, 1988. –102 p.

#### CHYCHUK Antonina,

Ph.D., Associate Professor of Early Childhood Education,  
Bohdan Khmelnytsky National University at Cherkasy  
e-mail: Toniabida@ukr.net

#### MAINTENANCE TRAINING PRIMARY SCHOOL TEACHERS IN GREAT BRITAIN AND THE USA

**Abstract.** *In the process of the content of teacher training primary school in Great Britain and the USA found that: the system of training primary school teachers in Great Britain is characterized by:*

*– developed a model of professional specialist, based on the principles of: science, humanism, democracy, gradual, continuity, independence from political parties;*

- *improving the structure of the university, term and content of training elementary school teacher;*
- *awarding academic degrees;*
- *considerable variation in the content of education, which contributes to the training of primary school teachers to ecological education of students by region.*

*Establishing differences between training programs an elementary school teacher, we can conclude that directions given preference in certain institutions: do something practical employment with students, whether the focus on mastering special knowledge or for general scientific training. Analysis of the literature of domestic and foreign authors shows that despite the variety of educational programs, individual components they are common, general scientific training - human, natural, social, physical and mathematical sciences; special training - depth study courses that form the basis of specialty; professional - general pedagogical and methodological training, which includes the study of theoretical subjects and pedagogical practices.*

*A characteristic feature of American education is the inclusion of university teaching problems of world culture, discussions on ethical and political issues, developing and defending their own point of view. Differentiation is considered a strong point of high school US.*

*The selection of training content carried by the thrust from the general requirements of American society - to the problems of higher education, they are - for the purposes of a certain college or some university and, further, to the overall objectives of educational programs and specific course. Universities are developing their own special courses, curriculum, textbooks.*

*The order of study and completeness of coverage of course content is very different in different universities of the USA, what is also evident autonomy of American colleges and universities, their right to set itself specific objectives of training, which allows universities to adapt quickly to the requirements for training specialists in accordance with the directions of scientific and technical progress and changes in the economy that is constantly changing, and creative approach to finding ways to implement them.*

*Prerogatives of universities and colleges in the United States as a result of decentralization is shaping the content of independent higher education.*

**Key words:** *system of training primary school teachers; Great Britain; USA; content of vocational and educational training of primary school teachers.*

*Одержано редакцією 03.03.2017  
Прийнято до публікації 12.03.2017*